

Aqrar sığorta: istehsalçı əməyinin təminatçısı

Bu il təbiət fermerlərin əsəblərini tarıma çəkir. Aramsız yağan yağışlar, gecələr havanın hərərətinin kəskin düşməsi kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrinə ziyan vurur, məhsul istehsalçılarının gözlədikləri gəlirlərini əlindən alır. Arıçılar daha çox ziyana düşürlər.

Bu da o deməkdir ki, əksər bölgələrdə arılar da, arıçılar da bala tamarzı qalacaq. Çünki yağışlar çox, havanın hərərəti aşağı olanda meyvələr, otlar çiçəkləsə də, şirə sala bilmir, yəni arılar güldən-gülə bal dalınca uça da, yuvasına əliboş dönür. Aramsız yağışlar çiyələyin və gilasin da bir qismini kolda, ağacda çürüdü. Bu qanqaraldan siyahını uzatmaq da olar. Amma buna ehtiyac yoxdur. Təbiətin şiltaqlığının fəsadları göz qabağındadır.

Buna görə isə qınanılası bir ünvan yoxdur. Dövlət fermerlərə kifayət qədər dəstək verir: həmişəki kimi güzəştlər tətbiq edir, texnika, gübrə və herbisidləri aşağı qiymətlərə satır, kredit verir və s. Bir sözlə, dövlət qeyri-neft sektorunun şaxələndirilməsində maraqlı tərəf kimi fermerlərə mümkün olan bütün istiqamətlərdə yardım edir. Yardım edə bilmədiyi bir sahə varsa, o da havadır...

Lakin yağışların intensivliyi ucbatından yaranan bugünkü vəziyyətdə təsəlli verən bir məqam da var. O da ondan ibarətdir ki, məhsul kasadlaşanda qiymətlər qalxır, fermerlər az maldan çox pul qazana bilirlər. Məsələn, bu il gilasa bağlarda keçən ildəkindən iki dəfə baha satılmışdır. Diribaş fermerlər isə hətta partlayan gilaları da xırıd edə bilmişlər. Bir iş də var ki, atalar demişkən, çay həmişə qırmızı alma gətirmir - kim diribaşdırsa, tamahına sahib çıxırsa, azdan-çoxdan qazana bilir. Nəfsini qoruya bilməyənlər isə uduzurlar. Necə? Zaqataladan Həsənbala Mahmudov adlı fermerin başına gələn əhvalat bu sualın cavabıdır:

- 4 hektar gilasa bağım var idi. Yaxşı da bəhər tutmuşdu. Rusiyaya aparmaq üçün bir neçə dəfə müştərilər gəldi. Hər gün də gilalar qızarıp, iriləşirdi. 45 min manat təklif etdilər. 7 ilə yaxın bağa qulluq etmişdim, ilk dəfə bəhərə düşmüşdü. Bu 7 ildə bir əmək pul xərcləmişdim, evdə satmalı nə vadısa satmışdım, hətta bir qədər kredit alıb üstümə xeyli borc da yığmışdım. Ona görə tez satmaq istəmədim, dedim, bəlkə daha yaxşı müştəri tapıldı. Ancaq sən saydığını say, gör fələk nə sayır. Səhəri gün elə leysan yağışlar başladı ki, məhsulun əksəriyyəti 10 günün içində zay oldu. Əli aşından da oldum, Vəli aşından da... Nəsə biz fermerlər meyvə mövsümünün ab-havasını tuta bilmirik. Nağdı qoyub, nisyənin dalınca qaçırıq. Tamah gözümüzü tutur.

Hər il ölkənin bütün rayonlarında alanla satan arasında sövdələşmələr gedir. Biri baha satmaq, o biri mümkün qədər ucuz almaq istəyir. Kimin udub, kiminsə uduzmasına bazar qərar verir. Onun qanunları isə sərtidir. Səhvlər baha başa gəlir. Bu ticarətdə əli pul tutanlar da var, borca düşüb Azərbaycandan qaçanlar da...

Aqrar sığorta: istehsalçı əməyinin təminatçısı

Əvvəli 1-ci səh.

Ənənəvi bazar Rusiyadır. Lakin bu ənənəvi bazar qeyri-ənənəvi və gözənilməz sürprizlərlə zəngindir. Məsələn, bu il Türkiyənin kənd təsərrüfatı məhsullarının idxalına Rusiya tərəfindən embarqo tətbiq edildikdən sonra Azərbaycanın şimal çıxışında bu ölkədən gəlməsi ehtimal olunan məhsulların qarşısını almaq məqsədilə qonşu dövlət tərəfindən ekspertiza təşkil edilib. Hamının malı gecikir. Nəticədə qurunun oduna yaş da yanır. Köməyə yenə də dövlət gəlir. Azərbaycan hökuməti Rusiya ilə danışıqlar aparır. Artıq kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracında “yaşıl dəhliz”in yaradılması ilə bağlı ikitərəfli razılıq əldə olunub.

Fermerin işi həqiqətən çətindir, ona hər tərəfli dəstək lazımdır. Azərbaycan dövləti bu dəstəyi əsirgəmir, onun tətbiqi üçün qanunlar qəbul edir. Bu sırada aqrar sığortanın tətbiq edilməsi xüsusi önəm daşıyır. “Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılması haqqında” qanun hələ 2003-cü ildə imzalanmış, 10 ildən sonra Prezident İlham Əliyev tərəfindən həmin sənədə dəyişikliklər və əlavələr edilmişdir. Qanun Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət formasından asılı olmayaraq kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların əmlakının sığortasının stimullaşdırılmasının hüquqi və iqtisadi əsaslarını müəyyən edir, sığortanın iştirakçıları arasında münasibətləri tənzimləyir. Əsas məqsəd kənd təsərrüfatı istehsalçıların əmlakının təbii fəlakətdən sığortasında dövlətin iştirakını təmin etmək, sığorta hadisələrindən dəyən zərərin ödənilməsinə verilən zamanətin iqtisadi əsaslarını gücləndirməkdir.

Genetik modifikasiya olunmamış kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsulları, kənd təsərrüfatı heyvanları, arı ailələri, habelə kənd təsərrüfatı təyinatlı binalar, tikililər, qurğular və digərləri ilə bağlı əmlak mənafeləri sığorta obyektii sayılır. Qanunda göstərilir ki, həmin obyektlər yanğın, dolu, sel, daşqın, tufan, şaxta və ildırım

vurması, zəlzələ, torpaq sürüşməsi və bir sıra digər hallardan sığortalanırlar. Bu sənəddə sığorta haqqı, sığorta tarifləri və sığorta məbləği təyin edilir və fermerlərə sığorta haqlarından 10 faizdən 30 faizədək güzəştlər tətbiq edilir, sığorta münasibətlərinin tənzimlənməsi üçün əmlakın sığortasının formaları, sığortanın stimullaşdırılması sahəsində dövlətin vəzifələri müəyyən edilir, sığortanın stimullaşdırılmasında maliyyə yardımının ümumi qaydaları, verilmə şərtləri göstərilir.

Azərbaycanda onlarca sığorta şirkəti var. Lakin etiraf edək ki, aqrar sektorda sığortaya cəlb olunan fermer təsərrüfatlarının sayı nə fermerləri, nə də ki dövlətin özünü qane edir. Bunun bir neçə səbəbi var. Son illər baş verən iqlim dəyişmələri, artan təbii fəlakətlər sığorta şirkətlərini nəinki Azərbaycanda, hətta bütün dünyada rahatsız edir. Məsələn, eger bu il ziyana düşən bütün fermerlər məhsullarını sığortalasaydılar, bir neçə sığorta şirkəti ağır vəziyyətə düşə bilərdi və müflisləşərdi.

İkinci bir tərəfdən aqrar sektorda sığortalanmanın qaydaları ilə bağlı, demək olar, kiçik fermerlərin əksəriyyəti xəbərsizdir. Bilsəydilər, əkdikləri məhsulları sığorta etdirərdilər. Çox güman ki, fermerlərin aqrar yeniliklərlə məlumatlandırılması, hüquqi biliklərlə təmin edilməsində yeni formalaşan kənd təsərrüfatı idarələri döndüş yarıda biləcəklər.

Məsələ burasındadır ki, aqrar sektorda sığorta ilə bağlı ciddi problemlər bir sıra ölkələrdə mövcuddur. Məsələn, Qazaxıstanda kənd təsərrüfatı Azərbaycandakı kimi, ölkə iqtisadiyyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu ölkədə aqrar sahə üzrə məcburi sığortanın bir neçə növünün olmasına baxmayaraq, onun əhatə dairəsi zəifdir. 2009-cu ildə cəmi 30 min, 2010-cu ildə 17 min, 2014-cü ildə əvvəlində isə ölkə üzrə cəmi 14,5 min sığorta müqaviləsi bağlanmışdır. Çünki sığorta şirkətləri aqrar sektorun təhlükələrinə görə maddi məsuliyyəti öz üzərlərinə götürməkdən ehtiyatlanırlar. Həm də bu səbəbdən 15

il ərzində (1998-2013) aqrar sektorda məcburi sığorta üzvlə lisenziyaları olan sığorta şirkətlərinin sayı 13-dən 2-yə qədər azalmışdır. Hətta Qazaxıstanda qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi belə, bu sahədə dönüş yarada bilməmişdir.

Müsbət dünya təcrübəsinə gəldikdə isə onu qeyd etmək vacibdir ki, inkişaf etmiş ölkələrin aqrar sektorunda sığorta mühüm yer tutur. Aqrar sığortanın əhatə dairəsi Avstriyada 78, Almaniya da 43, İspaniyada 26 faiz ətrafındadır. ABŞ-da kənd təsərrüfatı sığortasını Kənd Təsərrüfatı Bitkilərinin Federal Korporasiyası, Federal Korporasiyanın fəaliyyətini Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin nəzdində yaradılmış Risklərin İdarə Olunması Agentliyi həyata keçirir. Bu agentlik sığortaya cəlb edilən məhsulların siyahısını hazırlayır. Risklərin bir qismini Dövlət Sığorta Fondu öhdəsinə alsada, ödənişlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı məsuliyyətin böyük hissəsini sığortalılar öz boyunlarına götürürlər. Sığortaya şamil edilən məhsulların siyahısı ciddi rəqlament üzrə təyin edilir. Sığortalılar agentlik tərəfindən hazırlanmış və korrekte edilmiş tariflərlə işləyirlər. Strateji məqsədlərdən və bitkinin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq subsidiyaların hissəsi 60-30 faiz arasında ola bilər. Bu subsidiyalar sığorta agentliklərinə ödənilir. Lakin ABŞ-da sığorta müdafiəsi yalnız 85 növ müxtəlif kənd təsərrüfatı bitkisinə şamil edilir.

Kanadada isə aqrar sığorta proqramı çərçivəsində çalışan sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinə nəzarət edən ikimərtəbəli nəzarət sistemi mövcuddur. Kanada hökuməti də, ABŞ kimi, kənd təsərrüfatında sığortalılarla bağlı xərclərin nəzərəcarpacaq bir qismini öz üzərinə götürür. Subsidiyaların səviyyəsi sığorta mükafatlarının 60 faizini təşkil edir.

Almaniya da aqrar risklərin sığortası ilə bağlı inkişaf etmiş proqram olmasada, onların idarə olunması 3 istiqamətdə aparılır: əlverişsiz iqlim şəraiti yarandıqda dövlət köməyi ayrılır (tam həcmdə dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir);

ev heyvanlarının xəstəliklərdən sığortalanması ilə bağlı xərclər qismən dövlət tərəfindən ödənilir və doludan sığortalanma fərdi qaydada həyata keçirilir.

İspaniyada da məhsulun sığortalanması milli kənd təsərrüfatı siyasətinin ayrılmaz hissəsidir. İspan hökuməti kənd təsərrüfatı məhsullarından başqa, ev heyvanlarının da sığortasına subsidiyalar ayırır. Subsidiyalar orta hesabla sığorta mükafatının 53 faizini təşkil edir. Bu məbləğin 40-45 faizi mərkəzi, 10-15 faizi yerli hökumətin ayırdığı subsidiyaların payına düşür.

Azərbaycan hökuməti kənd təsərrüfatının sığortasına təkan vermək üçün müasir dünya təcrübəsinə öyrənir və təkliflərin hazırlanmasında fəallıq göstərir. Maliyyə Nazirliyi yanında Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinin gəldiyi qənaət budur ki, kənd təsərrüfatı sığortasına təkan vermək üçün Türkiyənin “TARSİM” Kənd Təsərrüfatı Sığortalı Hovuzunun iş prinsipləri əsasında yeni sistem hazırlanıb tətbiq edilməlidir. Bu sistemdə sığorta şirkətləri kənd təsərrüfatı sığortası üzrə öhdəliklər daşımadan öz şəbəkələri vasitəsilə həmin sığorta növünü satıb komissiyalarını ala bilərlər. Sığorta şirkətləri sığorta polislerini öz adlarından vermək hüququna malikdirlər, ancaq riskin və mükafatın 100%-ni məcburi olaraq Hovuzda təhvil verirlər. Həm də ixtiyari olaraq Hovuzda yaranan riskdən təkarsığorta yolu ilə pay alırlar. Bu sistemdə dövlət sığorta haqlarının ödənilməsində fermərə yardım da göstərir. Yardımın miqdarı hər il üçün məhsul, risk, bölgə və fermer təsərrüfatının böyüklüyü nəzərə alınaraq Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə təyin olunur.

Bir sözlə, müasir dünya təcrübəsinin elementlərindən faydalanaraq vəziyyətdən çıxış yolları mövcuddur. Əsas məsələ yeniliklərin dövlət başçısının tələb etdiyi kimi sürətlə həyata keçirilməsidir.

Bahadır İMANQULİYEV,
“Azərbaycan”